

Hukum Pewarisan Bagi Kes Kematian Serentak

SYAHNAZ SULAIMAN

Abstrak

Kematian serentak ialah insiden yang melibatkan kehilangan nyawa seorang atau beberapa orang ahli keluarga yang berlaku secara serentak yang menyebabkan berlakunya kesukaran untuk menentukan siapa antara mereka yang mati dahulu dan kemudian bagi menentukan hak pewarisan. Artikel ini akan membincangkan isu berkenaan menurut perspektif hukum pewarisan Islam.

The Legal Ruling of Islamic Law of Inheritance in Simultaneous Death Case

Abstract

Simultaneous death is the occurrence of loss of life by two or more individuals in family members concurrently or pursuant to circumstances that render impossible to ascertain who predeceased whom. The issue of who died first frequently arises in cases determining the inheritance of property from spouses or family members who die simultaneously. This paper highlights the issue from the view of Islamic law of inheritance.

Pendahuluan

Insiden kematian serentak di kalangan ahli keluarga berkemungkinan berlaku dalam kes-kes kemalangan jalan raya, kebakaran, runtuh bangunan, bencana alam, lemas dan pembunuhan di mana dalam kejadian tersebut tidak dapat ditentukan siapa antara mereka meninggal dunia terlebih dahulu dan kemudian bagi menentukan hak-hak pewarisan.

Dalam sesuatu insiden kematian, pegawai perubatan akan merekod dan mengisytihar waktu dan tarikh kematian. Walau bagaimanapun, terdapat kemungkinan di mana semua mangsa direkodkan mati secara serentak dalam sijil kematian. Justeru, timbul persoalan bagaimana pembahagian harta pusaka dapat dilaksanakan dalam kes ahli keluarga yang saling mewarisi harta antara satu sama lain meninggal dunia secara serentak.

Hujah Dan Dalil

Islam telah menggariskan hukum dan peraturan berhubung hak-hak pewarisan apabila berlaku kematian dalam keluarga. Asas penentuan kadar pembahagian harta pusaka Islam (faraid) adalah berdasarkan dalil-dalil yang terkandung dalam al-Quran, al-Sunnah dan *ijmak* fuqaha.

Dalil al-Quran yang menjadi sumber undang-undang pusaka Islam boleh dikategorikan kepada dua iaitu ayat *mujmal* yang menerangkan hukum pusaka secara umum dan ayat *mufassal* yang menerangkan pembahagian pusaka secara khusus.

Ayat 7 surah al-Nisa' merupakan ayat *mujmal* yang menerangkan hukum pusaka secara umum. Firman Allah SWT :

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾

(Surah al-Nisa', ayat 7)

Maksud:

“Orang lelaki ada bahagian pusaka dari peninggalan ibu bapa dan kerabat, dan orang perempuan pula ada bahagian pusaka dari peninggalan ibu bapa dan kerabat, sama ada sedikit atau banyak dari harta yang ditinggalkan itu; iaitu bahagian yang telah diwajibkan (dan ditentukan oleh Allah).”¹

Manakala ayat *mufassal* dengan lebih terperinci menerangkan waris-waris dan kadar bahagian masing-masing sebagaimana firman Allah dalam surah al-Nisa', ayat 11:

¹ Tafsir Pimpinan al-Rahman.

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ ۖ فَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُن لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُرَ آبَاؤُهُ فَلِلْأُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَإِن كَانَ لَهُرَ إِخْوَةٌ فَلِلْأُمِّهِ السُّدُسُ ۚ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينٍ ۗ ءِآبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

(Surah al-Nisa', ayat 11)

Maksud:

“Allah perintahkan kamu tentang (pembahagian harta pusaka untuk) anak-anak kamu, iaitu bahagian seorang anak lelaki menyamai bahagian dua anak perempuan. Tetapi jika anak-anak perempuan itu lebih daripada dua, maka bahagian mereka ialah dua pertiga daripada harta yang ditinggalkan oleh si mati. Dan jika anak perempuan itu seorang sahaja, maka bahagiannya ialah seperdua (separuh) harta itu. Dan bagi ibu bapa (si mati), tiap-tiap seorang daripada kedua-duanya:seperenam daripada harta yang ditinggalkan oleh si mati, jika si mati itu tidak mempunyai anak. Tetapi jika si mati tidak mempunyai anak, sedang yang mewarisinya hanyalah kedua-dua ibu bapanya, maka bahagian ibunya ialah sepertiga. Kalau pula si mati itu mempunyai beberapa orang saudara (adik-beradik), maka bahagian ibunya ialah seperenam. (pembahagian itu) sesudah diselesaikan wasiat yang telah diwasiatkan oleh si mati, dan sesudah dibayarkan hutangnya. Ibu bapa kamu dan anak-anak kamu, kamu tidak mengetahui siapa di antaranya yang lebih dekat serta banyak manfaatnya kepada kamu. (Pembahagian harta pusaka dan penentuan bahagian masing-masing seperti yang diterangkan itu ialah) ketetapan dari Allah; sesungguhnya Allah Maha Mengetahui, lagi Maha Bijaksana.”²

Selain nas-nas al-Quran, terdapat beberapa hadis Rasulullah SAW yang menerangkan tentang hukum faraid seperti berikut:

عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : ألحقوا الفرائض بأهلها فما بقي فهو لأولى رجل ذكر. متفق عليه.³

² Tafsir Pimpinan al-Rahman.

³ Al-Syawkani, *Nayl al-Awtar*, kitab al-faraid, bab al-bada'ah bi zawil furudi wa i'ta' al-'asabah ma baqiya, jil. 6, hlm. 61-62, hadis no.1/ 2541.

Maksud:

Daripada Ibn Abbas daripada Rasulullah SAW baginda bersabda: "Berikanlah harta kepada orang-orang yang berhak, sesudah itu bakinya adalah untuk waris lelaki yang lebih utama". (Muttafaqun 'alaih)

عن أسامة بن زيد عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: لا يرث المسلم الكافر، ولا الكافر المسلم.
رواه الجماعة الا مسلما والنسائي⁴

Maksud:

Daripada Usamah bin Zaid daripada Nabi Muhammad SAW baginda bersabda: "Tidak mewarisi seorang muslim daripada seorang kafir, dan seorang kafir tidak mewarisi daripada seorang muslim." (Diriwayatkan oleh al-Jama'ah kecuali Muslim dan al-Nasa'i).

Pandangan Mazhab Hanafi, Maliki dan Syafie

Bagi kes ahli keluarga yang meninggal secara serentak yang tidak dapat ditentukan siapa meninggal terlebih dahulu seperti kejadian kapal karam, kebakaran, tertimbus dalam runtuhan, kemalangan jalan raya Jumah Fuqaha kecuali Mazhab Hanbali berpendapat bahawa mereka itu tidak saling mewarisi harta antara satu sama lain kerana syarat pewarisan ialah waris (*al-warith*) hendaklah masih hidup sewaktu kematian orang yang mewariskan hartanya (*al-muwarrih*) sedangkan dalam kes kematian serentak syarat tersebut tidak dipenuhi.⁵ Dalam kejadian yang tidak dapat ditentukan siapa yang mati terlebih dahulu di kalangan ahli keluarga, maka mereka tidak saling mewarisi harta antara satu sama lain.⁶

⁴Al-Syawkani, kitab al-faraid, bab imtana'a al-irthi bi ikhtilafi al-din wa hukm man aslama 'ala mirath qabla an yaqsima, j. 6, hlm. 80-81, hadis no. 1/2576.

⁵ Al-Syirbini, *Mughni al-Muhtaj*, Kitab al-Faraid, Jilid 3, hlm. 36; Lihat al-Fatawa Dar al-Ifta' al-Islamiyyah al-Misriyyah, Jilid 19, Fatwa Nombor 2313, hlm. 7029-7030.

⁶ Wahbah al-Zuhayli, *al-Fiqh al-Islami wa Adillatuhu*, Jil. 10, hlm. 7903; Muhammad Ali al-Sabuni, *al-Mawarith fi al-Syari'ah al-Islamiyyah fi Dawi' al-Kitab wa al-Sunnah*, hlm. 213; Al-Sarakhsi, *al-Mabsut*, Jil. 29, hlm. 33-35, Al-Qurtubi, *Bidayah al-Mujtahid*, hlm. 172, Al-Syirbini, *Mughni al-Muhtaj*, Kitab al-Faraid, Jilid 3, hlm. 36.

Diriwayatkan oleh Kharijah bin Zaid bin Thabit daripada bapanya dan dia telah berkata: *“Aku telah diarahkan oleh Abu Bakar al-Siddiq r.a. untuk membahagikan harta pusaka kepada penduduk Yamamah⁷, orang yang hidup mewarisi harta daripada orang yang mati. Manakala orang mati tidak mewarisi harta sesama mereka. Dan aku juga telah diperintahkan oleh Umar r.a. untuk membuat pembahagian pusaka kepada waris si mati yang meninggal akibat wabak taun yang melanda ‘Amwas⁸ (sebuah kampung di Palestin). Terdapat kabilah tertentu yang seluruh anggota keluarganya meninggal dunia. Oleh itu, orang yang mati mewariskan harta mereka kepada warisnya yang hidup dan orang yang mati secara bersama-sama itu tidak saling mewarisi harta antara mereka.”* Hal yang sedemikian turut dipraktikkan oleh Ali Karamallahu Wajhah selepas berlakunya peperangan Jamal dan Siffin.⁹

Berdasarkan pendapat Jumhur Fuqaha, harta pusaka si mati dibahagikan kepada waris yang hidup tanpa mengambil kira bahagian ahli keluarga yang mati bersama-samanya. Sebagai contoh, dua orang adik-beradik meninggal dunia secara serentak dalam kebakaran, setiap seorang daripada mereka meninggalkan wang simpanan berjumlah RM90,000.00 berserta seorang ibu, seorang anak perempuan dan seorang bapa saudara sebelah bapa. Persoalan yang timbul, bagaimana pembahagian harta pusaka dibuat bagi kes kematian serentak melibatkan dua orang adik beradik yang saling mewarisi harta ini?

Menurut pendapat Mazhab Hanafi, Maliki dan Syafie, harta tersebut akan diwarisi oleh ibu dan anak-anak perempuan mereka tanpa mengambil kira bahagian saudara yang meninggal bersama. Dalam hal ini, anak perempuan mereka akan menerima 1/2 atau RM45,000.00 setiap seorang manakala ibu akan mendapat 1/6 atau RM15,000.00 daripada jumlah wang simpanan anak pertama dan anak kedua. Manakala selebihnya iaitu RM30,000.00 akan diperoleh oleh bapa saudara sebelah bapa mereka sebagai *’asabah* yang mengambil lebihan harta pusaka.

⁷ Peperangan Yamamah telah dilancarkan oleh Abu Bakar al-Siddiq bagi memerangi golongan murtad yang diketuai oleh Musailamah al-Kazzab. Diriwayatkan dalam peperangan tersebut seramai 70 *huffaz* al-Quran telah terkorban.

⁸ Turut dibaca sebagai ‘Imwas, lihat Dr. Jum’ah Muhammad Barraji, *Ahkam al-Mirath fi al-Syari’ah al-Islamiyyah*, hlm. 735.

⁹ Ibid; Wahbah al-Zuhayli, hlm. 7903-7904.

Pandangan Mazhab Hanbali

Menurut Mazhab Hanbali, bagi kes yang melibatkan kematian serentak di kalangan ahli keluarga yang tidak diketahui siapa yang mati terlebih dahulu, anggota keluarga yang mati bersama-sama akan saling mewarisi harta antara satu sama lain. Imam Ahmad menegaskan bahawa sekiranya dua orang yang saling mewarisi harta meninggal dunia dan tidak diketahui siapa yang mati dahulu, maka mereka saling mewarisi harta itu antara satu sama lain sebagaimana yang dinyatakan oleh Umar, Ali, Syuraih, Ibrahim dan al-Sya'bi.¹⁰

Walau bagaimanapun, harta yang boleh diwariskan itu mestilah harta yang secara hakiki ialah milik si mati (*talad/qadim*)¹¹ dan bukan harta yang baharu diwarisi (*tarif/jadid*)¹² daripada orang yang mati bersama-samanya. Harta (*tarif*) yang diwarisi daripada waris yang meninggal secara serentak hanya boleh diwariskan kepada waris yang hidup sahaja. Misalnya dalam kejadian tanah runtuh, berlaku kematian suami, isteri dan seorang anak lelaki, maka suami yang meninggal dunia, akan mewariskan harta miliknya (*talad*) kepada isteri dan anak lelaki yang mati bersama. Begitu juga isteri dan anak lelaki yang mati bersama-sama akan turut mewariskan harta (*talad*) kepada suami atau bapa tanpa mengambil kira bahagian harta yang diwarisi daripada suami atau bapa yang meninggal bersama-sama. Manakala harta yang baharu diwarisi (*tarif*) hanya boleh diwariskan kepada waris yang masih hidup sahaja.¹³

Pandangan Mazhab Hanbali ini juga merujuk kepada kisah yang diriwayatkan oleh Iyyas bin Abdullah al-Muzani, 'Ata', al-Hasan, Hamid al-A'raj, Abdullah bin 'Utbah, Ibn Abi Laila, Hasan bin Salih, Syuraik, Yahya bin Adam dan Ishak sebagaimana yang diriwayatkan oleh Ibn Mas'ud melalui al-Sya'bi, wabak taun telah melanda Syam yang berlaku pada tahun yang sama dengan wabak yang melanda 'Amwas yang

¹⁰ Ibn Qudamah, *al-Mughni*, Jil. 9, hlm.. 187.

¹¹ *Talad* ialah harta yang lama iaitu harta milik si mati yang akan diwariskan kepada orang yang mati bersamanya dan waris yang masih hidup.

¹² *Tarif* ialah harta yang baru iaitu harta yang diwarisi oleh si mati daripada orang yang mati bersamanya yang hanya boleh diwariskan kepada waris yang masih hidup.

¹³ Abi Mas'ab Bilal bin Habsyi Tabari al-Jazairi, *Kasyf al-Ghawamid min Ahkam al-Faraid*, hlm. 406.

menyebabkan ramai daripada kalangan ahli keluarga meninggal dunia. Ibn Mas'ud telah menulis kepada Umar al-Khattab r.a dan Umar telah membalas surat tersebut dengan memberikan pandangan bahawa mereka yang mati itu saling mewarisi harta antara satu sama lain.¹⁴

Mazhab Hanbali turut berhujah dengan satu riwayat lain daripada Ali dan Ibn Mas'ud bahawa setiap seseorang itu berhak untuk menerima pusaka daripada ahli keluarga yang mati bersama-samanya atas keyakinan bahawa semua orang yang ditimpa musibah kematian adalah hidup dan berhak untuk menerima pusaka. Soal siapa yang mati dahulu dan kemudian merupakan satu keraguan (syak) sahaja yang tidak boleh menjadi penghalang kepada keyakinan bahawa mereka sebenarnya hidup untuk saling mewarisi. Ini berasaskan kaedah¹⁵:

" إن اليقين لا يزول بالشك "

Maksud:

"Keyakinan tidak gugur dengan syak"

Kaedah lain yang menjadi hujah kepada pandangan Mazhab Hanbali ialah:

" الأصل بقاء ما كان على ما كان "

Maksud:

"Asal sesuatu perkara kekal sebagaimana keadaan asalnya"

Menurut kaedah di atas, pada asalnya semua orang adalah hidup. Justeru, semua orang berhak mendapat harta pusaka dan saling mewarisi antara satu sama lain dengan syarat waris-waris tidak berselisih faham tentang isu siapa mati dahulu dan kemudian sama ada disertakan dengan bukti atau sebaliknya.¹⁶

¹⁴ Ibn Qudamah, *al-Mughni*, Jil. 9, hlm. 187.

¹⁵ Al-Sarakhsi, *al-Mabsut*, Jil. 30, hlm. 34; Wizarah al-Awqaf wa al-Syu'un al-Islamiyyah, *Al-Mawsu'ah al-Fiqhiyyah*, jil. 3, hlm. 80.

¹⁶ Abi Mus'ab, *Kasyf al-Ghawamid min Ahkam al-Faraid*, hlm. 406.

Pandangan Jumhur

Ibn Taymiyyah dalam kitab *Majmu'ah al-Fatawa* telah menukilkan pandangan Jumhur Fuqaha bahawa orang yang mati bersama-sama atau secara serentak tidak mewarisi harta antara satu dengan yang lain. Manakala Imam Ahmad berpendapat bahawa mereka saling mewarisi harta.¹⁷ Dar al-Ifta' Mesir telah mengeluarkan fatwa bagi kes kematian serentak melibatkan ahli keluarga dengan menyatakan bahawa ahli keluarga berkenaan tidak mewarisi antara satu sama lain.

Bagi menyelesaikan pertikaian tentang kematian serentak, beberapa negara Islam seperti Mesir¹⁸ dan Syria¹⁹ telah mengkanunkan peruntukan mengenai pembahagian harta pusaka bagi kes kematian serentak dengan mengambil pandangan Jumhur Fuqaha bahawa sekiranya dua anggota keluarga meninggal dunia secara serentak dan tidak dapat ditentukan siapa yang mati dahulu dan kemudian, maka salah seorang daripada mereka tidak akan mewarisi harta yang seorang lagi sama ada mereka meninggal dunia secara serentak dalam kejadian yang sama atau sebaliknya.

Sehingga hari ini, Malaysia masih belum mempunyai undang-undang bertulis tentang pentadbiran pusaka orang Islam. Undang-undang bertulis seperti Akta Pengagihan Pusaka 1958 serta Akta Wasiat 1959 tidak terpakai kepada orang yang beragama Islam. Oleh itu, Mahkamah Syariah (dan dalam sesetengah keadaan Mahkamah Sivil) semasa memutuskan kes-kes berkaitan pusaka orang Islam akan merujuk kepada hukum syarak termasuk fatwa yang dikeluarkan oleh Jabatan Mufti Negeri.

Dalam konteks perundangan negara, Seksyen 2, *Presumption of Survivorship Act* 1950 memperuntukkan seperti berikut:

“In all cases where two or more persons die in circumstances rendering it uncertain which of them survived the other or others, such deaths shall (subject to any order of the court) for all purposes affecting the title to property be presumed

¹⁷ Ibn Taymiyyah, *Majmu'ah al-Fatawa*, Jil. 31, hlm. 205.

¹⁸ Perkara 3, Undang-Undang Pusaka Mesir No. 77, 1943.

¹⁹ Perkara 261, Undang-Undang Keluarga Syria 1953.

to have occurred in order of seniority and accordingly the younger shall be deemed to have survived the elder”.

Pemakaian peruntukan di atas adalah bagi kes-kes yang melibatkan tuntutan harta yang tertakluk kepada perintah Mahkamah Sivil. Bagi kes tuntutan harta yang melibatkan ahli-ahli keluarga yang tidak dapat ditentukan siapa di antara mereka yang mati dahulu menerusi kaedah perubatan atau kaedah-kaedah lain, maka undang-undang memberi anggapan bahawa siapa yang lebih tua dari segi umur dianggap mati terlebih dahulu. Justeru, faktor usia merupakan kayu ukur yang diiktiraf oleh undang-undang sivil dalam kes kematian serentak bagi menyelesaikan tuntutan-tuntutan yang melibatkan harta termasuk dalam pembahagian harta pusaka.

Jika diteliti, peruntukan yang terkandung dalam undang-undang sivil adalah tidak selaras dengan prinsip yang telah ditetapkan oleh Hukum Syara'. Oleh itu, terdapat keperluan bagi Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam mengeluarkan fatwa tentang hukum pewarisan bagi kes-kes kematian serentak yang melibatkan orang-orang beragama Islam sebagai rujukan kepada hakim-hakim di Mahkamah Syariah dan Mahkamah Sivil dalam membuat keputusan yang menyentuh isu pembahagian harta pusaka.

Isu kematian serentak datuk, nenek, bapa dan ibu

Pembahagian harta pusaka bagi kes-kes yang melibatkan kematian ahli keluarga secara serentak dapat diselesaikan menerusi sistem faraid. Walau bagaimanapun, dalam kes kematian serentak yang melibatkan datuk, nenek, bapa dan ibu, persoalan yang mungkin timbul ialah cucu sama ada lelaki atau perempuan tidak dapat mewarisi harta datuk atau nenek yang mati bersama-sama bapa atau ibu mereka disebabkan terdinding oleh kehadiran bapa atau ibu saudara.

Dalam kes di atas, terdapat satu penyelesaian yang telah lama dibahaskan oleh para Fuqaha Islam dan telah dikuatkuasakan menerusi peruntukan undang-undang di beberapa negara Islam yang dikenali sebagai wasiat wajibah. Mesir misalnya, telah

menganunkan peruntukan wasiat wajibah menerusi Perkara 76, Undang-Undang Wasiat No.71 Tahun 1946.

Selain itu, Dar al-Ifta' di Mesir juga telah mengeluarkan fatwa mengenai kes kematian serentak yang melibatkan datuk atau nenek yang mati secara serentak dengan anak lelaki atau anak perempuan mereka. Dalam situasi yang tidak dapat ditentukan siapa mati dahulu dan kemudian, Dar al-Ifta' mengeluarkan fatwa bahawa mereka tidak saling mewarisi harta antara satu sama lain. Pada ketika ini, cucu atau anak kepada anak lelaki atau perempuan berhak untuk menerima wasiat wajibah dengan mengambil bahagian faraid bapa atau ibu mereka pada kadar tidak melebihi 1/3 daripada harta pusaka datuk atau nenek.

Syeikh Jad al-Haq ketika ditanya tentang kes kematian serentak seorang lelaki bersama-sama anak lelaki dan anak lelaki kepada anak perempuannya dalam kejadian kebakaran telah memberikan pandangan berasaskan Perkara 3, Undang-Undang Pusaka Mesir No.77 Tahun 1943 yang juga merujuk kepada pandangan Jumhur Fuqaha bahawa mereka semua tidak saling mewarisi harta antara satu sama lain. Manakala cucu yang mati bersama-sama berhak mendapat bahagian wasiat wajibah daripada harta pusaka datuknya tidak melebihi kadar 1/3 berdasarkan Perkara 76, Undang-Undang Wasiat Mesir 1946.²⁰

Dari aspek pembahagian pusaka, bahagian wasiat wajibah akan ditolak terlebih dahulu daripada keseluruhan harta pusaka, manakala baki akan dibahagikan kepada waris-waris yang lain berdasarkan prinsip faraid. Bagi cucu-cucu lelaki dan perempuan yang menerima wasiat wajibah, pembahagian mereka adalah menurut faraid iaitu seorang anak lelaki akan menerima bahagian menyamai dua orang anak perempuan.²¹

Di Malaysia, Selangor telah mendahului negeri-negeri lain dengan menggubal Enakmen Undang-Undang Wasiat Negeri Selangor 1999. Seksyen 27 Enakmen

²⁰ Syeikh Jad al-Haq, *Buhuth wa Fatawa Islamiyyah fi Qadaya Mu'asirah*, Jus.2, hlm. 491-492.

²¹ Jumhuriyyah Misr al-'Arabiyyah, Wizarah al' Adli Dar al-Ifta' al-Misriyyah, *Al-Fatawa al-Islamiyyah (Mujallid Khas bi al-Mawarith wa al-Wasaya)*, Jilid 23, hlm. 8402.

berkenaan secara spesifik telah memperuntukkan pemakaian prinsip wasiat wajibah seperti berikut:

(1) Jika seseorang mati tanpa membuat apa-apa wasiat kepada cucunya daripada anak lelakinya yang telah mati terlebih dahulu daripadanya atau mati serentak dengannya, maka cucunya itu hendaklah berhak terhadap satu pertiga wasiat dan, sekiranya cucu itu diberi dengan kadar yang kurang dari satu pertiga, haknya hendaklah disempurnakan mengikut kadar wasiat wajibah yang diperuntukkan di bawah seksyen ini.

(2) Kadar wasiat wajibah untuk kanak-kanak yang disebut dalam subseksyen hendaklah setakat kadar di mana ayahnya berhak daripada harta pusaka datuknya sekiranya diandaikan ayahnya itu mati selepas kematian datuknya.

Dengan syarat wasiat itu tidak melebihi satu pertiga daripada harta pusaka si mati.

(3) Kanak-kanak tersebut hendaklah tidak berhak kepada wasiat sekiranya dia telah mewarisi daripada datuk atau neneknya, mengikut mana berkenaan, atau datuk atau neneknya semasa hayatnya, dan tanpa menerima apa-apa balasan, telah membuat wasiat kepada mereka atau telah memberi kepada mereka harta yang bersamaan dengan apa yang mereka sepatutnya menerima menurut wasiat wajibah.

Dengan syarat sekiranya wasiat yang dibuat oleh datuk atau nenek itu kurang daripada bahagian yang sepatutnya dia berhak, haknya hendaklah ditambah sewajarnya dan jika bahagian tersebut adalah melebihi bahagian yang dia berhak, bahagian yang lebih itu hendaklah menjadi wasiat sukarela dengan tertakluk kepada persetujuan waris.

Berdasarkan peruntukan di atas, pemakaian konsep wasiat wajibah dapat diaplikasikan dalam dua situasi seperti berikut:

- a. Waris di peringkat cucu terhalang daripada menerima pusaka disebabkan oleh bapa atau ibu mereka mati terlebih dahulu daripada datuk atau nenek; dan
- b. Datuk atau nenek mati secara serentak bersama-sama bapa dan ibu cucu tersebut.

Setakat ini, Negeri Sembilan turut mengambil pendekatan yang sama dengan mewujudkan undang-undang khusus tentang wasiat orang Islam menerusi Enakmen Wasiat Negeri Sembilan 2004 dan seksyen 27 Enakmen berkenaan turut menyebut tentang peruntukan wasiat wajibah.

Perlu dinyatakan di sini bahawa terdapat perbezaan dari segi golongan yang berhak mendapat wasiat wajibah antara peruntukan di Mesir dan Malaysia. Undang-Undang Wasiat Wajibah Mesir memberi hak kepada anak kepada anak lelaki ke bawah dan anak kepada anak perempuan di peringkat pertama untuk mendapat wasiat wajibah manakala undang-undang wasiat wajibah di negeri Selangor dan Negeri Sembilan hanya memperuntukkan hak tersebut kepada anak kepada anak lelaki sahaja.

KEPUTUSAN JAWATANKUASA MUZAKARAH FATWA KEBANGSAAN

Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Kebangsaan Kali Ke-83 yang bersidang pada 22 – 24 Oktober 2008 di Kota Bharu, Kelantan telah memutuskan hukum pewarisan bagi kes kematian serentak seperti berikut:

“Setelah meneliti keterangan, hujah-hujah dan pandangan yang dikemukakan, Muzakarah memutuskan bahawa mana-mana ahli keluarga yang meninggal dunia secara serentak dalam kejadian yang sama atau sebaliknya dan tidak dapat ditentukan siapa yang mati terlebih dahulu

bagi menentukan hak pewarisan, maka mereka tidak akan saling mewarisi antara satu sama lain kerana berdasarkan syarat-syarat pewarisan, waris (al-warith) hendaklah masih hidup semasa kematian orang yang mewariskan (al-muwarrith). Oleh itu, harta pusaka si mati akan dibahagikan kepada waris-waris yang hidup tanpa mengambil kira bahagian ahli keluarga yang mati bersamanya. Bagi merekodkan waktu kematian, perakuan pakar perubatan hendaklah diterima pakai dan dicatatkan dalam Sijil Kematian.”

Penutup

Kaedah pembahagian harta pusaka yang melibatkan kes kematian serentak dapat disimpulkan seperti berikut:

- a. Juhur Fuqaha yang terdiri daripada Mazhab Hanafi, Maliki dan Syafie telah bersepakat bahawa dalam kes kematian serentak yang melibatkan ahli-ahli keluarga, mereka tidak saling mewarisi antara satu sama lain.
- b. Mazhab Hanbali berpendapat bahawa ahli-ahli keluarga yang mati secara serentak adalah saling mewarisi harta antara satu sama lain.
- c. Dalam situasi atau kes di mana datuk atau nenek mati bersama-sama anak lelaki atau anak perempuan, maka waris di peringkat cucu berhak untuk mewarisi harta bukan sahaja harta peninggalan bapa atau ibu mereka, malah mereka juga berhak untuk mengambil bahagian bapa atau ibu mereka daripada harta pusaka datuk atau nenek menerusi prinsip wasiat wajibah dengan kadar tidak melebihi $\frac{1}{3}$.

- d. Dari aspek pembahagian pusaka, bahagian wasiat wajibah akan ditolak terlebih dahulu daripada keseluruhan harta pusaka, manakala baki akan dibahagikan kepada waris-waris yang lain berdasarkan prinsip faraid. Bagi cucu-cucu lelaki dan perempuan yang menerima wasiat wajibah, pembahagian mereka adalah dengan menurut faraid iaitu seorang anak lelaki akan menerima bahagian dua orang anak perempuan.
- e. Terdapat perbezaan dari segi golongan yang berhak mendapat wasiat wajibah antara peruntukan undang-undang di Mesir dan Malaysia. Undang-Undang Wasiat Wajibah Mesir memberi hak kepada anak kepada anak lelaki sejauh-jauhnya dan anak kepada anak perempuan di peringkat pertama untuk mendapat wasiat wajibah manakala undang-undang wasiat wajibah di negeri Selangor dan Negeri Sembilan hanya memperuntukkan hak tersebut kepada anak kepada anak lelaki sahaja.

RUJUKAN

Tafsir Pimpinan al-Rahman.

Muhammad ibn Ali al-Syawkani (2001). *Nayl al-Awtar*, Beirut: Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi.

Muhammad ibn Ahmad al-Syirbini (1998). *Mughni al-Muhtaj*, Dar al-Ma'rifah: Beirut.
al-Fatawa *Dar al-Ifta' al-Islamiyyah al-Misriyyah*,

Wahbah al-Zuhayli (1997). *Al-Fiqh al-Islami wa Adillatuhu*, Damsyik: Dar al-Fikr.

Muhammad Ali al-Sabuni (1989). *Al-Mawarith fi al-Syari'ah al-Islamiyyah fi Dawi'I al-Kitab wa al-Sunnah*, Beirut: Dar al-Fikr.

Shamsuddin Muhammad ibn Ahmad (2001). *Al-Mabsut*, Beirut: Dar al-Kitab a-Ilmiyyah.

Muhammad bin Ahmad bin Muhammad bin Ahmad bin Rusyd al-Qurtubi (2000). *Bidayah al-Mujtahid*, Beirut: Dar al-Ma'rifah.

Jum'ah Muhammad Barraji (1980). *Ahkam al-Mirath fi al-Syari'ah al-Islamiyyah*, Beirut; Dar al-Fikr.

Muwaffaq al-Din `Abd Allah ibn Ahmad Ibn Qudamah (1998). *Al-Mughni*, Beirut: Dar al-Fikr.

Abi Mas'ab Bilal bin Habsyi Tabari al-Jazairi (2002). *Kashf al-Ghawamid min Ahkam al-Faraid*, t.tp:Dar-al-Hijr.

Wizarah al-Awqaf wa al-Syu'un al-Islamiyyah (1994). *Al-Mawsu'ah al-Fiqhiyyah*, Kuwait: Dar al-Safwal littaba'ah wa al-Naysr wa-Tawzi'.

Taqiyyuddin Ahmad bin Taymiyyah (2001). *Majmu'ah al-Fatawa*, t.tp: Dar al-Wafa'.

Jad al-Haq Ali Jad al-Haq (1994). *Buhuth wa Fatawa Islamiyyah fi Qadaya Mu'asirah*, Kaherah: Aal-Azhar al-Sharif, al-Amanah al-'Ammah lil-Lajnah al-'Ulya lil-Dawah al-Islamiyyah.

Jumhuriyyah Misr al-'Arabiyyah, Wizarah al-'Adli Dar al-Ifta' al-Misriyyah (1988). *Al-Fatawa al-Islamiyyah (Mujallid Khas bi al-Mawarith wa al-Wasaya)*, Kaherah: t.pt.